

FILOSOFISKE SITUASJONER – RADIKALE ALTERNATIVER

KRITIKK AV
PHILOSOPHY IN THE PRESENT
BADIOU, ALAIN OG ŽIŽEK, SLAVOJ. RED. ENGELMANN, PETER
(POLITY PRESS 2009)

Av Eirik Sjøvik

«I apologize that once again I am here in agreement with my friend Slavoj Žižek» – Alain Badiou.

«Unfortunately, I must also agree with you.» – Slavoj Žižek.

Forholdet mellom filosofi og samfunn er det som opptar Alain Badiou og Slavoj Žižek i den nye utgivelsen *Badiou & Žižek – Philosophy in the Present*. Boken består av en gjengivelse av debatten disse to tenkerne holdt i Wien i 2005 og kretser rundt spørsmål som: Finnes det en rolle for filosofer å spille i dagens offentlighet; hvordan og etter hvilke kriterier bør tenkere engasjere seg i samfunnsdebatten?

Eller, debatt er kanskje ikke det rette ordet. Žižek og Badiou er enige om det meste og et gjennomgående tema i begge bidrag er deres mistro til dialogens potensial til å endre samfunnet til det bedre. Verken dialog eller toleranse er begreper som tjener opplysningstidens emansipasjonsprosjekt, de bare pasifiserer situasjonen istedenfor å finne løsninger. Men det finnes legitime måter å intervensere på. Filosofer bør fokusere på ikke å gå med på de alternativene som debatten gir og heller forsøke å ta utgangspunkt i ståsteder som er inkommensurable (dvs. ikke deler felles målestokk) med maktposisjonene som dominerer debatten.

Filosofiske situasjoner

Badiou's bidrag er det lengste og også det mest interessante av de to. Ikke bare presenterer han for oss det man kan kalle en oppskrift på filosofisk intervensjon, men han gjør det også på en måte som fungerer som en ypperlig introduksjon og tilgjengelig inngangsport til hans filosofiske hovedtanker. En filosof, hevder Badiou, er ikke det samme som en allviter som bare kan intervjues på TV om en allerede foreliggende problematikk om hva det skulle være og kommentere, analysere og gi sin mening, dette kan hvem som helst gjøre, forfattere, skuespillere, sogar kjendiser. En filosof's mening i slike sammenhenger ville ikke ha noe mer tyngde eller verdi enn an-

dres. At en filosof deltar i en slik setting er ikke direkte feil, men det er ingenting filosofisk over det, han stiller på lik linje med resten. Filosof handler man først som når man ikke bare belyser et nytt problem, men bestemmer dets viktighet for alle, hevder Badiou. Dette kan ikke skje kun på basis av filosofens subjektive mening eller omhandle hva som helst, men er gitt av en presis beskrivelse av hva Badiou kaller den filosofiske situasjon. En slik situasjon kjennetegnes først og fremst av en inkommensurabilitet mellom to parter som dialogen ikke kan rette opp fordi det ikke finnes noe felles holdepunkt. Istedenfor da å lete videre etter et fotfeste stort nok for begge parter burde man akseptere den manglende relasjonen mellom to standpunkter (Badiou kaller det relasjonen uten relasjon) og heller klargjøre alternativene som inkommensurable slik at det blir ubetvilelig at det er nødvendig å foreta et valg. Er man på maktens og undertrykkernes side mot sannheten eller på sannhetens og frigjøringens side mot makten? I tillegg må filosofen tenke hendelsen (*l'événement*). Dette kanskje mest sentrale begrepet hos Badiou beskrives også som unntaket og transformasjonen, mer spesifikt: «... an event is what decides about a zone of encyclopaedic indiscernibility.» (36) Det encyklopediske er for Badiou all kunnskap som florerer i en gitt situasjon som det hersker en allmenn enighet om. I en norsk kontekst kan man for eksempel tenke seg den allmenne enigheten om den norske velferdsmodellen, politisk korrekthet og anti-terrorisme, alle spillere er enige om disse spillets regler (som man også kunne kalle dem). I tillegg til dette finnes det noen aspekter som «knowledge enjoins us not to decide» (35); spørsmålet om Guds eksistens i Norge et eksempel på noe som ikke trenger å bli bestemt; tro/ikke-tro spiller her ikke noen rolle politisk sett i motsetning til i USA og Iran på den ene, positive siden, og Sovjet og Kina på den andre, negative.

På bakgrunn av dette kunne man tro at en hendelse er det som legger det tidligere uavgjorte inn i spillereglene som

noe allment godtatt. Men så enkelt er det ikke. For det første trenger det ikke å gå så langt, det er nok at noen tar et standpunkt og bestemmer at det ikke tolereres andre holdninger til en sak. Et eksempel Badiou gir er de «ulovlige innvandrerne» i Frankrike som tok stilling til sin egen posisjon og hevdet sin rett til å bo der og til ikke å bli henvist til med denne termen. De dyttet dermed sin sak inn i offentligheten og tvang folk til å ta stilling, for eller mot. Man kunne ikke lenger være nøytral til det på samme måte som vi i Norge kan være nøytral på spørsmålet om Gud finnes. En slik stillingstaken er en subjektiverende prosess da et subjekt, for Badiou, er det som er trofast til en hendelse (et kjærlighetspar eller en politisk bevegelse blir da i kraft av sin trofasthet eksempler på Badiou egenartede bruk av begrepet subjekt). For det andre er det ikke slik at alle situasjoner som fører til en slik stillingstaken kan kalles en hendelse. Det må være et aspekt av universalitet i bildet. «These are the three great tasks of philosophy: to deal with choice, with distance and with the exception.» (12) Ethvert filosofisk begrep av betydning knytter disse aspektene sammen, hevder Badiou, filosofen må klargjøre valgets nødvendighet, avstanden mellom partene og verdien av unntaket som hendelsen representerer.

Nå vil jeg på ingen måte anklage ham for *filosofiske* intervensjoner, men noen aspekter ved Badiou teori kan høres ut som noe Bush jr. kunne ha sagt, du er enten for oss eller mot oss, du er enten med den amerikanske frigjøringskampen eller en del av ondskapens akse. Badiou ville nok gitt Bush rett i noe av denne logikken om nødvendigheten av en avgjørelse. Men det Bush mente fram ville i Badiou øyne likevel ikke konstituert en hendelse. Universalitet er det som driver Badiou politiske tenkning og det er dette som mangler hos Bush. Sistnevnte foretar riktignok en avstandsklargjøring, men ikke intensjonelt: han visste at det ikke fantes noen felles målestokk, en legitim grunn til intervensjon som alle parter ville godta, og det er også derfor bevis på dette måtte fabrikeres – han står altså på maktens side mot massen. Bush' intervensjon i Irak blir dermed ikke et unntak, men snarere regelen, regelen om at noen få sterke kan øve makt over flertallet svake. Unntakene er de som fører universaliteten med seg, som ikke støtter seg på det partikulære, men som søker å inkludere alle.

Radikale alternativer

Når det gjelder Žižek er han som sagt i hovedsak enig med Badiou; filosofens rolle er å tegne opp en linje mellom klare valgalternativer. I dag betyr dette først og fremst «to change the very concepts of the debate». (51) Žižeks tekst konsentrerer seg derfor om å analysere mange av posisjonene holdt av filosofer i forhold til noen av de mest aktuelle spørsmålene

i dag – hvorav problematikker omkring bio-etikk, moderne hedonisme/egoisme, virtuell subjektivitet og terrorisme er noen eksempler – for å vise disse posisjonenes ekskluderende natur. Hvorfor skulle man gå til slike skritt? Hvorfor er det nødvendig med en komplett overhaling av debattsituasjonen? Fordi de alternativene vi blir presentert for er falske alternativer da de ikke representerer, men snarere utelukker radikale tilnærminger til problemområdene. Argumentasjonen går imidlertid ikke dypere med hensyn til hvorfor det radikale alternativet skal foretrekkes. Dette kan se ut som en mangel, men fungerer godt sammen med Žižeks syn på debatt og overbevisning: Enten har man valgt å kjempe på siden av universalitet og radikalitet eller så opprettholder man status quo; enten kjemper man for alle, uten kompromisser, eller så kjemper man for seg selv og sin gruppe. Det finnes ingen felles målestokk eller et beste argument som kan forene disse posisjonene, filosofen kan bare peke ut de forskjellige kursene det er mulig å gå.

Hvordan er det imidlertid debatten utelukker det radikale? Žižek mener grunnen til denne utelukkelsen ligger i en bestemt kobling mellom kommunikasjon og etikk. Selv om for eksempel Habermas og Derrida er uenige om mye, deler de ifølge Žižek oppfatningen om at etisk kommunikasjon er «a communication that opens to the other, recognizes him and leaves him his otherness, instead of damaging it.» (53) Žižek ser en sammenheng mellom å legge fokuset på å problematisere annenhet og et progressivt «left-of-centre» standpunkt hvor man kan kritisere kapitalismens onde sider, men likevel fungere som statsfilosof (Habermas har ifølge Žižek vært Spanias offisielle filosof! (59)) uten å true den eksisterende kapitalistiske orden. Når fokuset ligger på annenhet vil ethvert radikalt alternativ fortone seg som et potensielt Gulag og man tar følgelig til takke med en uperfekt verden. I stedet bør man problematisere det like: «Otherness is not the problem, but rather, the Same.» (53) Det sentrale må være det som er felles, en genuin politisk intervensjon kan bare gjøres på bakgrunn av dette.

Alt i alt er bokens største forse at den på en klar måte gir en innføring i den politiske tenkningen til to vanskelige tilgjengelige tenkere. Selvfølgelig kunne man alltså ønske seg en litt dypere gjennomgang, men hvis man er ute etter noe slikt er det nok av andre bøker å velge mellom fra disse forfatterne man kan fordype seg i. Den fraværende debatten mellom dem, som de også stadig bemerker underveis, kunne vært sett på som en mangel, men nærer heller opp om det budskapet de deler: Det handler ikke om å overbevise ut fra felles målestokker, men å klargjøre forskjellen og vise hva som er på spill.